

I 1997 flyttade biblioteket högst upp i det gamla sjukhuset. Böckerna står i det gamla direktionsrummet och expeditionen finns i det som en gång var kök vid samlingsalen. När väggen öppnades mellan de två lokalerna var det en tjock hundraårig tegelvägg man fick bryta sig igenom. Vid renoveringen av det forna direktionsrummet blottades vassen i väggarna.

Husväggarna är som årsringar på ett träd. Det är lätt att se hur sjukhuset vuxit: skarvar, hörnor och blindfönster vittnar om hur man under årtiondena anpassat huset efter de nya behoven. Det finns bilder och andra dokument från de olika epokerna. Det vi ser idag är snart också en del av historien.

Sjukhusbibliotekarie Eva Huss den 2 juni 2009

Norrtälje sjukhus

Från kurhus till läkarnas miljöfavorit

Den första sjukvårdsanläggningen som finns omnämnd i Norrtälje var ett kurhus, som inrättades 1791 och hade elva vårdplatser. Landshövdingen i Stockholms län, Samuel af Ugglas, anmälde till serafimerordensgillet att veneriska sjukdomar härjade mycket svårt i norra delen av länet. Det var nödvändigt att inrätta ett lasarett i Norrtälje och han begärde att i 5–6 år få lasarettmedel till detta. 1816 lades kurhuset i Norrtälje ner, eftersom det då inrättades ett sådant i Stockholm.

**Flytten går från
gamla lasarettet
till nya sjukhuset**

Kaffepaus vid Norrtälje lasarett cirka 1898. Syster Emma stående, mannen vid bordet är syssloman Bernhard Sundgren, stående är bonden vid Vämblinge gård Gottfrid Tingvall med fru Hilma. Till vänster om Hilma sitter husmor på sjukhuset Lovisa Sundgren med sin dotter Mathilda stående vid bordet. Övriga personer är inte kända.

Under 1809 års krig i Finland (knappt 20 år efter att kurhuset byggdes) öppnades ett fältsjukhus ungefär där varuhuset Flygfyren nu ligger. De soldater som skulle till fronten i Finland led av olika sjukdomar. Det fanns flera sjukstugor i Norrtälje under 1800-talet.

År 1843 beslöt Stockholms läns deputerade att inrätta ett lasarett med fem sängar i Norrtälje. De så kallade kurhusmedlen användes till detta. 1846 öppnade lasarettet för utvärtes sjuka i en ny byggnad. Men behoven ökade: även invärtes sjuka behövde vård. Tack vare mer pengar från länet och en privatperson så kunde man bygga ut så att lasarettet fick 26 vårdplatser, 13 i vardera våningen samt kök, badrum och sköterskerum. Lasarettet kompletterades med brygg- och bagarstuga samt uthus. Byggnaderna användes sedan till småskola, Västra skolan, i många år.

1863 ställdes lasarettet under det nyinrättade landstinget. I journalboken från 1843 kan man få en bild av dåvarande sjukvård och behandlingsmetoder. Det fanns inga behandlingsplatser eller särskilda undersökningslokaler. Kostnaderna var ringa, men patienterna fick mat tre gånger om dagen. Matordningen finns bevarad i en prydlig handskrift från 1864. År 1870 inrättades ett speciellt operationsrum. Rinnande vatten kom 1880.

Sedan järnvägen Uppsala–Norrtälje öppnats 1884 blev det trångt på lasarettet i Norrtälje. Tidigare hade socknarna Knutby, Faringe, Almunge och Fasterna skickat sina sjuka till Akademiska sjukhuset i Uppsala. Men nu kunde de sjuka skickas per tåg till Norrtälje och få vård mot en lägre avgift än vid Akademiska.

Norrtälje lasarett låg i ett trähus mitt i staden nära järnvägsstation, sågverk och kvarn. Medicinalstyrelsen hade synpunkter på byggnaden när det gällde hygien ("full av kackerlackor, som synes omöjliga att utrota") och brandsäkerhet. Man fick inte medel att bygga ut lasarettet vilket ledde till överbeläggning. En föreskrift i den Kungliga stadgan 1883 angående tillfällig vård av sinnesjuka på länslasarett ställde nya krav på lasarettet. Man behövde ett modernare sjukhus i en lugnare miljö. Landstinget tillsatte 1885 en kommitté för att utreda frågan, men det var problem med finansieringen (det var "ingalunda kassabelt") av ett nytt sjukhus så man avsåg. Landstinget förväntade sig att städer och kommuner själva bekostade sina sjukhus. Södertälje och Östhammar hade bidragit ekonomiskt till sina sjukhusbyggen. Det var Norrtälje stads sak att ta sig an nervfebersjuka (diarrésjukdomen tyfus) patienter enligt epidemilagen. Flera nya idéer avsågs såsom en gratis tomt vid Rimbo.

Men 1892 var behovet av ett nytt sjukhus så trängande att frågan togs upp igen och man beslöt att bygga sjukhuset på borgmästarens lönejord Lanvreten på 133 ar vid Norrtäljeån. Tomten har formen av en halvö. Arkitekten Axel Kumlien ritade det nya sjukhuset som invigdes i augusti 1897, men då hade det varit i bruk i några år. Kostnaderna var på 68 000 kronor varav ett vattenuppvärmningssystem för 5 371 kronor. I jordvåningen stod en pump, som drevs med en elektrisk motor och som sög upp åvattnet, sedan det filtrerats, och tryckte det upp i vattenreservoaren på lasarettets vind. Reservoaren rymde 12 000 liter. I källarvåningen fanns en centraluppvärmningsapparat av Cederbloms

**Norrtälje läns-
lasarett vykort
1908. Ur Stads-
arkivet.**

system. Man fick avslag på pengar till el, 7 000 kronor. Fotogen fick duga. Orena kläder kastades genom trummor från de övre våningarna. Genom trummor nedhissades även klosettkärnen, som togs upp på byggnadens gavlar. Första tiden hade man 40 sjuksängar i lasarettbyggnaden. I ekonomibygnaden bodde de sinnessjuka, åtta stycken.

Lasarettet fick medel från flera fonder och donationer. En änkefru Arnander donerade i sitt testamente en fond på 5 000 kronor till en frisäng för mindre bemedlade personer inom Norrtälje stad. Förra kokerskan Greta Stomberg fick 25 kronor om året för sina extra arbetssysslor att närvara vid operation och obduktion. Man begärde medel till staket samt vaktkur för att freda området. 1929–49 var Norrtäljes borgmästare direktionens ordförande. Sjukhuset var ett så kallat odelat lasarett med en överläkare fram till 1939 då en ny lasarettläkartjänst inrättades vid röntgenavdelningen. 1945 tillkom en särskild tjänst för invärtesmedicin. Då fick sjukhuset karaktären av normallasarett med kirurgi, medicin och röntgen. Från 1969 fick anesthesi- och intensivvårdsavdelningen särskild överläkare. Senare knöt sjukhuset till sig konsulter för öron-, näs- och halssjukdomar, ögon-sjukdomar och barnsjukdomar. Även psykiatri och barnpsykiatri kom att tillföras sjukhuset.

Sjukhuset växer. Ganska snabbt blev sjukhuset för litet men man fick mer plats då de sinnessjuka flyttades till den nyinrättade Ulfsunda sinnessjukanstalt 1906. Den före detta "därsjukstugan" blev i stället sysslomansbostad med mera. Många ombyggnader och tillbyggnader följde under åren: 1914, 1929,

1938, 1952, 1969, 1972... Den första utbyggnaden gav flera vårdplatser, men sedan tillkom även lokaler för röntgen, laboratorium medicinmottagning, personalbostäder och så vidare. 1931 finns en BB-avdelning på före detta torkvinden. 1948 utökades vårdplatserna med 22 stycken för långvarigt sjuka. Flera verksamheter knöts till sjukhusets direktion: en tbc-sjukstuga och den tidigare Epidemisjukstugan blev ett lasarettanslutet sjukhem med 77 vårdplatser. En centraldispensär inrättades för Norrtälje. År 1950 fick Norrtälje stad 32 000 kronor från landstinget för att bygga en huvudavloppsledning vid Norrtäljeån.

Vid tillbyggnaden 1952 med ny röntgenavdelning och medicinmottagning byggdes också en samlingshall för personalen. Dess ena vägg pryds av en väggmålning av Harald Lindberg: "Fornmark och sommarland" som visar Roslagens historia. Vi-tidningen var på plats och skrev om konstverket. 1963 inleddes ett samarbete om patientbibliotek med stadsbiblioteket. Tidigare hade röntgensköterskorna skött detta, men nu hann de inte längre med. Samarbetet fortsätter än i dag men nu med ett medicinskt fackbibliotek.

Det fanns planer på ett helt nytt sjukhus i Norrtälje kopplat med ett psykiatriskt sjukhus, men det förverkligades inte. 1969 avslutades en genomgripande ombyggnad och sanitär upprustning. Då fick sjukhuset en modern operationsavdelning, ny kirurgisk mottagningsavdelning och akutavdelning med platser för intensivvård och postoperativa fall. I de tidigare tvättlokalerna byggdes ett modernt kök med brickedukningssystem som försörjde sjukhuset och sjukhemmet med mat. 1972 byggdes en ny vårdpaviljong med 48 långvårdplatser. BB lades ner 1971.

En god omvårdnad.

Minnen från Norrtälje sjukhus. Det finns flera bevarade bilder från Norrtälje sjukhus olika epoker. I samlingsalen hänger en porträttsamling över dem som förestod Norrtälje sjukhus genom tiderna. Tack vare att läkarsekreterare Grace Flodin delat med sig av sina minnen så känner vi till några personligheter som arbetat i sjukvården i och utanför Norrtälje sjukhus samt om hur sjukhuset var till vardags och fest under den sista halvan av 1900-talet. Grace började på sjukhuset 1955. Då var det 8–9 doktorer och jourberedna var stor: i princip varannan natt, berättar Grace. Hon minns också systrar som mer eller mindre vigt sina liv åt sjukhuset. Några var väl inte alltför snälla och hade en otrolig respekt med sig. Grace beskriver hur klassamhället speglades bland både personal och patienter. Personalen hade separata matsalar och det var noga med tilltalsord. För de patienter som hade råd fanns det hel- och halvsilda sjuksalar med önskemat serverat i särskilt fin servis.

Nya akutsjukhuset och Tiohundra
1996 stod nya Norrtälje akutsjukhus klart att invigas. Sjukhusbyggnaden fick en utmärkelse i Boston 1996. Sjukhusets moderna arkitektur är prisbelönt och uppmärksammas internationellt. 1997 fyllde det gamla sjukhuset 100 år och renoverades. Hit flyttade en vårdcentral, sjukhusets paramedicinska funktioner samt specialistläkarmottagningar. 1998 fick Norrtälje sjukhus Landstingsvärldens utmärkelse "Det miljövänligaste akutsjukhuset". 2002 bildades bolaget Norrtälje sjukhus AB. 2006 trädde den nya organisationen Tiohundra AB i kraft.

Sista halvan av år 2003 var en orolig tid: skulle Norrtälje sjukhus läggas ner? Kampviljan var dock stark och rospiggarna gick man ur huse för att få behålla sitt akutsjukhus. Idag år 2009 rankas sjukhuset

högst i länet när Stockholms läkare betygsätter sin arbetsmiljö och den psykiatriska kliniken ligger på tredje plats i länet av klinikerna. Norrtälje är eftertraktat för AT-tjänstgöring.

Källor:

Olof Andersson, överläkare röntgen "Norrtälje sjukhus".

"Arkivförteckning och historik över Norrtälje sjukhus" Landstingsarkivet.

Grace Flodin, läkarsekreterare "En presentation av mig själv. Kanske hur jag kom in i sjukhusvärlden"

Carl M Kjellberg "Norrtälje stad 1622–1922: dess historiska utveckling", Norrtälje tidning 1922.

Knuthammar "Ett omvälvande sekel: Stockholms läns landsting 1863–1970", 1991.

Lennart Jansson "Läkare och lasarett i Norrtälje" ur Roslagsankaret, (troligen 1994).

Elisabeth Larsen Brolin "Tio år med Norrtälje sjukhus 1996–2006"

Lijsing, "Norrtälje stad: en historik och beskrivning med karta", 1947.

Eric Lindblad "Fornmark och sommarland" ur tidningen Vi den 2 januari 1953.

Nordostnytt den 4 oktober 1971.

Norrtälje tidning nr 67 lördagen 21 augusti 1897.

"Stockholms läns landsting 1863–1912" tryckt 1914.

"Stockholms läns landstings förhandlingar 1864 till 1897"

Richard Wawrinsky "Sveriges lasarettsväsende förr och nu: ett stycke svensk kulturhistoria" 1906.